

Jerzy Sperka

Katowice

Urzędnicy Władysława Opolczyka w księstwie wieluńskim (1370–1391) Spisy

17 listopada 1370 roku Ludwik Węgierski, po swojej koronacji w katedrze krakowskiej, nadał Władysławowi Opolczykowi część ziem należących do Królestwa Polskiego. Darowizna była nagrodą dla księcia za doprowadzenie do unieważnienia testamentu Kazimierza Wielkiego. Jan z Czarnkowa – świadek tych wydarzeń – podaje, że ziemie zostały nadane jako lenno. Władysław Opolczyk otrzymał obszar na pograniczu dzielnic wielkopolskiej i małopolskiej, przylegający do księstwa opolskiego. Składały się nań: Wieluń i Bolesławiec z okęgami w ziemi wieluńskiej; Krzepice, Olsztyn i Bobolice wraz z okęgami w ziemi krakowskiej oraz Brzeźnica w ziemi sieradzkiej¹. Po 1375, a przed 1382 rokiem, najpewniej w 1382 roku król nadał księciu jeszcze Ostrzeszów z okęgiem w ziemi wieluńskiej². W związku z nadaniem, Władysław Opolczyk dołączył do swojej tytulatury określenie *dux Velunensis*. Tytuł ten odnosił się nie tylko do ziemi wieluńskiej, ale także do południowych skrawków ziemi sieradzkiej i północno-zachodniej część ziemi krakowskiej³. Terytoriami tymi książę opolski władał do przełomu września i października 1391 roku, kiedy to w wyni-

¹ *Kronika Jana z Czarnkowa*. W: MPH. T. 2, s. 645; J. Laberschek: *Zasięg i charakterystyka rządów Władysława Opolczyka w północno-zachodniej części ziemi krakowskiej 1370–1391*. „Rocznik Muzeum Okręgowego w Częstochowie. Historia” 1985, z. 1, s. 10–12.

² R. Rosin: *Ziemia wieluńska w XIII–XVI w. Studia z dziejów osadnictwa*. Łódź 1961, s. 83–84.

³ Na temat tytulatury Władysława Opolczyka po przejęciu tych ziem zob. L. Wojciechowski: *Najstarsze klasztory Paulinów w Polsce. Fundacja – uposażenie – rozwój do około 1430 roku*. „Studia Claramontana” 1991, T. 11, s. 89; W. Szczygielski: *Dzieje ziemi wieluńskiej*. Łódź 1969, s. 14.

ku wojny z Władysławem Jagiełłą większość z nich utracił, poza Ostrzeszowem, który odebrano mu w 1393 roku, i Bolesławcem, ostatecznie zajęty przez wojska polskie w 1396 roku⁴.

Władztwo Władysława Opolczyka, określane mianem księstwa wieluńskiego, podzielone było na okręgi administracyjno-sądowe (*districtus*). Źródła informują nas o istnieniu w tym okresie następujących okręgów: wieluńskiego, brzeźnickiego, olsztyńskiego, krzepickiego, bolesławieckiego i ostrzeszowskiego⁵. Osobną jednostkę administracyjną stanowił klucz bobolicki utworzony w 1379 roku z nadania na rzecz Andrzeja z Barlabas⁶. Poszczególnymi okręgami zarządzali powoływani przez księcia urzędnicy, którzy w większości wywodzili się z księstwa opolskiego, ale byli także miejscowi nominaci.

Do tej pory nie posiadamy kompletnego spisu urzędników „księstwa wieluńskiego” z okresu rządów Władysława Opolczyka⁷. Sporo jednak

⁴ Na temat wojen Władysława Jagiełły z Władysławem Opolczykiem zob. J. Laberschek: *Wojna króla Władysława Jagiełły z księciem opolskim Władysławem. Batalia o odzyskanie Olsztyna, Częstochowy, Kłobucka, Krzepic i Wielunia w 1391 r.* „Almanach Częstochowy” 1993, s. 5–10; Tenże: *Wyprawa zbrojna króla Władysława Jagiełły na krakowsko-wieluńskie posiadłości księcia Władysława Opolczyka w 1391 r.* W: *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej*. Red. S.K. Kuczyński. T. 6. Warszawa 1994, s. 149–160; J. Sperka: *Z dziejów wojen Władysława Jagiełły z księciem opolskim Władysławem. Działania wojenne w latach 1393–1394*. W: *Cracovia – Polonia – Europa. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Jerzemu Wyrozumskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej*. Kraków 1995, s. 307–322; Tenże: *Wojny Władysława Jagiełły z księciem opolskim Władysławem (1391–1396)*. Cieszyn 2003; w wymienionych pracach zestawiona wcześniejsza literatura przedmiotu.

⁵ ZDPaul. T. 1, nr 13, 14, 17, 18, 29; KDW. T. 3, nr 1852; ZDM. Cz. 4, nr 1064, 1066; R. Rosin: *Ziemia Wieluńska...*, s. 84–85; Tenże: *Słownik historyczno-geograficzny ziemi wieluńskiej w średniowieczu*. Warszawa 1963, s. 132, 173; J. Laberschek: *Zasięg i charakterystyka rządów Władysława Opolczyka...*, s. 10–14; Tenże: *Krzepice*. W: SHGKr. Cz. 3, s. 200, 215; L. Wojciechowski: *Najstarsze klasztory...*, s. 89.

⁶ J. Laberschek: *Zasięg i charakterystyka rządów Władysława Opolczyka...*, s. 10, 12, 14; SHGKr. Cz. 1, s. 138–139.

⁷ Do tej pory jedynie urzędnicy ruscy Władysława Opolczyka zostali kompleksowo zestawieni – J. Sperka: *Urzędnicy Władysława Opolczyka na Rusi (1372–1378)*. W: *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej*. Red. S.K. Kuczyński. T. 10 [w druku]. Urzędników opolskich, niestety odnoszących się tylko do Opola, zestawiał D. Veldtrup (*Prosopographische Studien zur Geschichte Oppelns als herzoglicher Residenzstadt im Mittelalter*. Berlin 1995, s. 401 i nn.; w *Spisach* powoływany jako: Veldtrup). Natomiast ostatnia próba zestawienia urzędników z całego księstwa opolskiego (w tym także odnoszących się do Władysława Opolczyka), podjęta przez J. Horwata (*Księstwo opolskie i jego podziały do 1532 r. Książęta – miasta – kościół – urzędy – własność prywatna*. Rzeszów 2002, s. 354–382, a zwłaszcza s. 361–365, 368–375), okazała się chybiona. Autor wprowadził niesamowite zamieszanie do tytulatury zestawianych urzędników; wojewodów zrównał ze starostami generalnymi, starostów z kasztelanami, burgrabiów zamku opolskiego zestawiał jako starostów. Nie dysponujemy także zestawieniem urzędników Władysława Opolczyka z okresu jego rządów

informacji na temat dostojników ziemi wieluńskiej podają w swoich pracach: Ryszard Rosin, Jacek Laberschek, Alicja Szymczakowa i Marceli Antoniewicz⁸. Urzędnicy Władysława Opolczyka zostali także częściowo ujęci w spisie urzędników łęczyckich, sieradzkich i wieluńskich, wydanych w serii „Urzędnicy dawnej Rzeczypospolitej XII–XVIII wieku”. Sporządzone spisy starostów wieluńskich zawierają jednak sporo przeoczeń i nieścisłości⁹. Wydaje się więc zasadne ponowne zestawienie urzędników Władysława Opolczyka z okresu jego rządów w księstwie wieluńskim.

Podstawową bazą źródłową do zestawienia urzędników Władysława Opolczyka w jego władztwie wieluńskim są przede wszystkim dokumenty wystawione przez niego i jego urzędników. Zostały wykorzystane wszystkie opublikowane, a także nieopublikowane dokumenty (ale znane i wykorzystywane przez historyków zajmujących się tą problematyką), znajdujące się w zbiorach Archiwum Akt Dawnych w Warszawie (także wpisane do Metryki Koronnej)¹⁰, Bibliotece PAN w Krakowie, Archiwach Państwowych w Krakowie i w Wrocławiu. Z Archiwum Państwowego w Poznaniu wykorzystano odpisy dokumentów sporządzonych przez K. Wójcikiewicza (tzw. *Kodeks dyplomatyczny miasta Wielunia*)¹¹.

na Kujawach inowrocławskich i ziemi dobrzyńskiej; spisy urzędników dobrzyńskich ułożone kiedyś przez Z. Lasockiego (*Dostojnicy i urzędnicy ziemi dobrzyńskiej w XIV i XV wieku*. Mies. Her. 1934, T. 13) są już dzisiaj dalece niewystarczające.

⁸ R. Rosin: *Słownik...*, passim; Tenże: *Ziemia wieluńska...*, s. 165 i nn.; M. Antoniewicz: *Zamki na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej. Geneza – funkcje – konteksty*. Kielce 1998, passim; Tenże: *Niektóre problemy genezy miasta Żarki na tle politycznych dziejów regionu w XIV wieku*. W: *Szkice z dziejów Żarok*. Katowice 1984, s. 14 i nn.; A. Szymczakowa: *Urzędnicy ziemi wieluńskiej*. W: *Urzłęcz*, s. 143–157; J. Laberschek: *Zasięg i charakterystyka rządów Władysława Opolczyka...*, s. 14–16; Tenże: *Bielowie herbu Ostoja i ich zamek w Blesznie na tle polityki obronnej panujących w drugiej połowie XIV wieku*. W: *Prace Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie*. „Zeszyty Historyczne”. Z. 1. Częstochowa 1993, s. 291–305; Tenże: *Potencjał obronny ziemi wieluńskiej i fragmentów ziemi krakowskiej i sieradzkiej pod rządami księcia Władysława Opolczyka 1370–1391*. W: *Między Północą a Południem. Sieradzkie i Wieluńskie w późnym średniowieczu i czasach nowożytnych*. Red. T.J. Horbacz, L. Kajzer. Sieradz 1993, s. 132–133; Tenże: *Nieznane karty z przeszłości zamku Olsztyn i starostwa olsztyńskiego (wiek XIII–XV)*. „Almanach Częstochowy” 1994, s. 19–30; Tenże: *Mało znane średniowieczne zamki na obszarze dzisiejszej Częstochowy: Jasna Góra, Bleszno i Mirów*. „Almanach Częstochowy” 1996, s. 5–16.

⁹ *Urzłęcz*, s. 154–155. Korekty podają przy poszczególnych osobach w podanym spisie.

¹⁰ W tym miejscu składam podziękowania: dr Jackowi Laberschekowi z Instytutu Historii PAN w Krakowie za udostępnienie odpisu dokumentu pergaminowego 3385 z AGAD oraz dr Januszowi Grabowskiemu z AGAD w Warszawie za odpisy dokumentów z Metryki Koronnej.

¹¹ AP Poznań. Dokumenty i akta dotyczące osób, K. Wójcikiewicz, teczką 2 – *Kodeks dyplomatyczny miasta Wielunia* (dalej cyt. KDMWiel). Za odpisanie dokumentów składam w tym miejscu podziękowania prof. dr hab. Tomaszowi Jurkowi z Instytutu Historii PAN w Poznaniu.

Generalnie baza źródłowa dotycząca urzędników księstwa wieluńskiego Władysława Opolczyka jest uboga (zresztą tak, jak w przypadku jego dostojników z innych ziem). W dodatku listy świadków dokumentów księcia opolskiego – które w dużej części stanowią podstawę ustaleń – znacznie różnią się od list świadków znanych nam chociażby z dokumentów polskich z tego okresu. Generalnie można stwierdzić, że są one ułożone bardzo niestarannie, np. nie obowiązuje tam hierarchia wpisywanych na listy. Sytuacja taka występuje nie tylko w przypadku, kiedy mamy do czynienia z osobami z urzędami i bez urzędów. Urzędnik – i to nieraz bardzo ważny (starosta generalny, starosta lokalny czy burgrabia) – może być wymieniony na trzecim, czwartym miejscu za rycerzami, a nieraz mógł znajdować się na szarym końcu listy świadków¹². Często nazwa dzierżonego urzędu jest nieściśła, tzn. nie jest określone, czy dana osoba była starostą, czy burgrabią¹³. Zdarzają także takie sytuacje, że na liście świadków w ogóle nie odnotowano urzędu, który dzierżyła dana osoba, mimo że inne dokumenty potwierdzają fakt posiadania tegoż¹⁴.

Najważniejszym urzędnikiem sprawującym władzę w „księstwie wieluńskim” był starosta generalny. W pierwszych latach rządów Władysława Opolczyka (1370–1378) był on wspólny dla księstwa opolskiego i wieluńskiego. Dopiero na początku lat osiemdziesiątych powołano osobnego starostę dla Wielunia. Było to równoczesne z powołaniem starosty olsztyńskiego¹⁵. Wcześniej dystrykty tworzące księstwo wieluńskie – oprócz krzepickiego, gdzie starosta występuje już w 1372 roku – zarządzane były najpewniej przez burgrabiów. Ci jednak w źródłach występowali często pod zamienną nazwą kasztelanów, czyli zarządców okręgów zamkowych. Kasztelanowie ci oczywiście nie mieli nic wspólnego z kasztelanami, urzędnikami ziemskimi, występującymi w tym czasie w Królestwie Polskim, w tym także w ziemi wieluńskiej, gdzie do 1377 roku występował Mściwój ze Strońska, kasztelan rudzki, powołany jeszcze przez Kazimierza Wielkiego¹⁶.

¹² Zob. np. Hincza Czamborowic, starosta generalny, wymieniony na czwartym miejscu – KDMWiel, nr 2 = JH, T. 2, nr 997; Hanko, burgrabia wieluński, wymieniony na czwartym miejscu – KDMWiel, nr 5; Bernard Wierusz, sędzia wieluński, wymieniony na trzecim miejscu (nawet po swoim bracie, który nie był urzędnikiem), Wiktor z Mierzyc, starosta opolski, na piątym miejscu, po osobach bez urzędu – AGAD, Księga Wieluńska Podkomorska 7, k. 49–49v.

¹³ Np. wymienieni na końcu listy świadków w dokumencie z 1381 r. Andrzej bolesławiecki i Wiktor z Mierzyc opolski – W. Patykiewicz: *Materiały do dziejów terenów diecezji częstochowskiej. Archidiaconat wieluński*. „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” R. 32, 1958, s. 279, nr 3. Skądinąd wiadomo, że Wiktor był w tym czasie burgrabią opolskim – D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 424; w związku z tym należy wnioskować, że Andrzej także był burgrabią.

¹⁴ Zob. niżej *Spisy* nr 12 (Henslin z Gaszyna) i 13 (Stanimir z Groszowic).

¹⁵ Zob. niżej *Spisy* nr 2 i 22; zob. też R. Rosin: *Ziemia wieluńska...*, s. 84–85.

¹⁶ UrzŁęcz, s. 148–149. Bartosz Paprocki (*Herby rycerstwa polskiego*. Wyd. K.J. Turowski. Kraków 1858, s. 241) podał informację o kasztelanie rudzkim Spitygniewie, który

Zjawisko polegające na stosowaniu zamiennych nazw na określenie urzędnika o tych samych kompetencjach było w tym czasie charakterystyczne także dla księstwa opolskiego (np. kasztelanowie i burgrabiowie Opola) oraz dla Królestwa Polskiego¹⁷. Natomiast dobitnym tego przykładem w księstwie wieluńskim był Wieluń, gdzie przy jednoczesnym występowaniu starosty wieluńsko-opolskiego notowany był kasztelan wieluński (Jasiek Radło – 1373, Merbota z Droniowic – 1378), przemennie z tamtejszym burgrabią (Abel Biel z Błeszna – 1377). Podobnie było z Hankiem z Uszyc, który w 1384 roku występował jako kasztelan wieluński, a w latach 1386–1387 tytułowany był burgrabią wieluńskim¹⁸.

Władzę sądowniczą w poszczególnych dystryktach sprawowali starostowie, a także podporządkowani im burgrabiowie, sędziowie i podsędkowie. Podlegały im zarówno sprawy sporne, jaki i te o charakterze niespornym, czyli np. potwierdzenia transakcji majątkowych, podziałów, darowizn. W 1380 roku dla ziemi wieluńskiej powołany został urząd sędziego i podsędku, co najpewniej wiązało się z ustanowieniem w tym czasie samodzielnego starosty wieluńskiego. Bernard Wierusz, występujący od 1380 roku z tytułem sędziego wieluńskiego, pełnił przez jakiś czas także tę funkcję w księstwie opolskim (27 stycznia 1382), tytułując się wtedy sędzią wieluńskim i opolskim generalnym¹⁹. To ostatnie określenie wskazywałoby, że Bernard był wtedy księżęcym sędzią dzielnicowym, nie podlegającym staroście opolskiemu czy wieluńskiemu, a sprawującym jurysdykcję w imieniu władcy. Na początku lat osiemdziesiątych w źródłach pojawia się także podsędek olsztyński, podległy tamtejszemu staroście²⁰. Nie dysponujemy niestety źródłami, które potwierdziłyby istnienie takich urzędników w innych dystryktach. Możliwe więc – jak sugerował

miał być wzmiankowany 13 grudnia 1380 r. Najpewniej jest to jednak pomyłka i wspomnianego Spitygniewa należy odnieść do XIII w.

¹⁷ Przykładem może być Jasiek Bochemus *de Gruta* tytułowany w latach 1350–1357 przemennie kasztelanem i burgrabią opolskim – D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 409–410; inne przykłady zob. Tamże, s. 404, 416, 415, 424. Na temat przykładów z terenów Polski z XIV w. zob. A. Gąsiorowski: *Castellanus. Przyczynek semazjologiczny*. „*Slavia Antiqua*” 1971, t. 18, s. 211–214; W. Bukowski: *Burgrabiowie zamku krakowskiego XIII–XV wieku. Spisy*. Kórnik 1999, s. 21.

¹⁸ Zob. niżej *Spisy* nr 5–9.

¹⁹ R. Hube: *Sądy, ich praktyka i stosunki prawnospołeczne w Polsce ku schyłkowi XIV w.* Warszawa 1886, s. 68, nr 9; MK 17, k. 124v; UrzŁęcz, s. 152; Zob. niżej *Spisy* nr 11 i 12. Na temat starostów, ich kompetencji i personelu urzędniczego zob. A. Gąsiorowski: *Urzednicy zarządu lokalnego w późnośredniowiecznej Wielkopolsce*. Poznań 1970, 148–248; J. Kurtyka: *Odrodzone Królestwo. Monarchia Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego w świetle nowych badań*. Kraków 2001, s. 122 i nn.; E. Wólkiewicz: *Capitaneus Slesie. Królewscy namiestnicy księstwa wrocławskiego i Śląska w XIV i XV wieku*. W: *Monarchia w średniowieczu. Władza nad ludźmi, władza nad terytorium*. Red. J. Pysiak, A. Pieńiądz-Skrzypczak, M.R. Pauk. Warszawa–Kraków 2002, s. 169–225.

²⁰ Zob. niżej *Spisy*, nr 25.

to J. Laberschek – że występowanie podsędka właśnie w dystrykcie olsztyńskim wynikało ze zwykłych potrzeb. Tam bowiem skupiała się w większości własność szlachecka (w przeciwieństwie np. do okręgu krzepickiego, gdzie występowała głównie własność monarsza), było więc zasadne powołanie dodatkowego urzędnika wspierającego starostę²¹.

Jest bardzo prawdopodobne, że ustanowienie wspomnianych urzędów na początku lat osiemdziesiątych XIV wieku przez Władysława Opolczyka było konsekwencją większych zmian administracyjnych, jakie nastąpiły po przejęciu w tym czasie przez księcia nowych terytoriów, a mianowicie ziemi dobrzyńskiej i Kujaw inowrocławskich.

Spisy

Konstrukcja i zasady niniejszego spisu nawiązują do zestawień urzędników publikowanych pod redakcją Antoniego Gąsiorowskiego²², co zwalnia mnie od ich szczegółowego uzasadnienia. W przedstawionych zestawieniach przy poszczególnych osobach zachowano tytułaturę, z którą występują na dokumentach – niezależnie od tego, czy w danym momencie kasztelan, który tożsamy był z burgrabią, występował tam jako kasztelan, a nie jako burgrabia.

WIELUŃ – starosta²³

1. Hinczka Czamborowic;²⁴ jednocześnie starosta generalny opolski 17 I 1373 (*capitaneus generalis*) – BPAN Kraków, rkps 706, k. 485–487v.; KDMWiel, nr 2; JH. T. 2, nr 997;

²¹ J. Laberschek: *Zasięg i charakterystyka rządów Władysława Opolczyka...*, s. 15–16.

²² Zob. np. UrzŁęcz; UrzWp; UrzMp; UrzRus; UrzPodol i pozostałe tomy tej serii wydawniczej.

²³ W spisach urzędników wieluńskich podano, że pierwszym starostą Władysława Opolczyka w Wieluniu był Tideman Kuchmeister, odnotowany 17 stycznia 1373 r. – UrzŁęcz, s. 154. Zaszło tutaj jednak nieporozumienie. W źródle, na które powołują się autorzy spisów (BPAN Kraków, rkps 706, k. 485–487), po pierwsze, Kuchmeister występuje z tytułem kasztelana wieluńskiego (wymieniony po staroście generalnym Hinczce Czamborowicu); po drugie, z tytułem kasztelana wieluńskiego występuje także Jasiek Radło. Wszystko jednak wskazuje na to, że urząd przydany Kuchmeisterowi jest pomyłką popełnioną przez kopiującego dokument. Dysponujemy bowiem regestem sporządzonym z oryginalnego dokumentu, gdzie na liście świadków z tytułem kasztelana wieluńskiego występuje tylko Jasiek Radło – JH. T. 2, nr 997. W związku z tym wydaje się, iż osobę Kuchmeistera nie tylko należy skreślić z listy starostów wieluńskich, ale także tamtejszych kasztelanów (burgrabiów).

²⁴ Hinczka Czamborowic nie został uwzględniony w spisach starostów wieluńskich – zob. UrzŁęcz, s. 154–155. Na temat rodziny Czamborów herbu Rogala zob. L. Białkowski: *Ród*

- 6 VI 1378 (*capitaneus opoliensi et velunensi generalis*) – MK 74, k. 461. Z tytułem starosty opolskiego i wieluńskiego wzmiankowany także 20 I 1377 – AGAD, dok. perg. 3385.
2. Merbota z Droniowic²⁵ (k/Lublińca), Żyrowy (k/Zdzieszowice), Rokitnicy; przedtem starosta generalny ruski (6 VII–16 VIII 1375), starosta przemyski (12 III 1376–22 II 1377) – J. Sperka: *Urzędnicy...*, nr 3, 23; kasztelan wieluński (nr 6).
6 V 1381 (*capitaneus Vielunesis*) – W. Patykiewicz: *Materiały...*, s. 279, nr 3; UrzŁęcz, s. 155.
Później starosta generalny opolski (9 VIII 1382) – ZDPaul, T. 1, nr 13, 14; Veldtrup, s. 415.
3. Imram z Osowa (k/Wieruszowa)²⁶
18 X 1389 (*capitaneus Vielunesis*) – WielPod 7, k. 49; UrzŁęcz, s. 155.
Bez urzędu występuje: 15 VII 1386 – AGZ. T. 2, nr 14; 23 I 1390 – KDP. T. 2, nr 536.
4. Jan Schoff (Schaff) z Toplina, Skomlina (k/Wielunia)²⁷; przedtem burgrabia bolesławiecki (15); marszałek Władysława Opolczyka (19 I 1385 – 14 III 1391) – Veldtrup, s. 439.
17 V 1391 (*Hauptmann zu Welun*) – JH. T. 2, nr 1234

WIELUŃ – kasztelan

5. Jan (Jasiek) Radło z Łaszowa (k/Wielunia)²⁸; przedtem starosta krzepicki (nr 18)

Czamborów-Rogalów w dawnych wiekach. „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie” 1923, R. 6, s. 81–115; S. Kozierowski: *Obce rycerstwo w Wielkopolsce w XIII–XVI wieku*. Poznań 1929, s. 26–27; T. Jurek: *Herby rycerstwa śląskiego na miniaturach Kodeksu o św. Jadwidze z 1353 roku*. W: *Genealogia. Studia i materiały historyczne*. Red. M. Górny. Poznań–Wrocław 1993, s. 24–26 (tam pozostała literatura przedmiotu).

²⁵ W spisach urzędników wieluńskich podano, iż Merbota pełnił urząd starosty od 6 czerwca 1378 r. – UrzŁęcz, s. 155. Informacja jest jednak błędna, gdyż źródło, na które powołują się autorzy, odnotowuje Merbotę jedynie z urzędem kasztelana wieluńskiego – zob. niżej *Spisy*, nr 6. Na temat Merboty z Droniowic i Żyrowy i jego rodu zob. S. Kozierowski: *Obce rycerstwo...*, s. 10–11; J. Pilnáček: *Rody starého Slezska*. T. 4. Brno 1991, s. 1438; D. Veldtrup: *Prosopographisches Studien...*, s. 415; R. Sękowski: *Udział rycerstwa śląskiego w rządach i kolonizacji Rusi Czerwonej przez Władysława Opolczyka – problemy genealogiczne i rozeznanie wstępne*. W: *Władysław Opolczyk jakiego nie znamy. Próba oceny w sześćsetlecie śmierci*. Red. A. Pobóg-Lenartowicz. Opole 2001, s. 126.

²⁶ R. Rosin (*Słownik...*, s. 130, 160) przypuszczał, że Imram z Osowa może być tożsamy z Imramem z Nakła, który w 1395 r. sprzedał Szyszków w ziemi wieluńskiej Hinczce z Roszkowic, podskarbiemu królewskiemu.

²⁷ Jan pochodził z rodziny Schoffów (Schaffów), która w XIII w. przybyła z Miśni na Dolny Śląsk, a w księstwie opolskim pojawiła się najpewniej w XIV w. Jan Schoff dobra w ziemi wieluńskiej (Toplin i Skomlin) otrzymał w 1378 r. – MRPS. T. 5. Cz. 2, nr 4646; T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 279–281.

²⁸ O Jaśku Radle z Łaszowa zob. J. Bieniak: *Kształtowanie się terytorium ziemi dobrzyńskiej w średniowieczu*. Zap. Hist. 1986, T. 51, s. 36; J. Laberschek: *Potencjał*

17 I 1373 (*castellanus Vielunensis*) – BPAN Kraków, rkps 706, k. 485–487v.; KDmWiel, nr 2; JH. T. 2, nr 997.

Później starosta ruski (14 XI 1376–27 IV 1378) – J. Sperka: *Urzędnicy...*, nr 5; starosta ziemi dobrzyńskiej (21 X 1382–15 VI 1386) – DKMaz, s. 337, nr 45; KDW. T. 3, nr 1851.

Bez urzędu wzmiankowany: 22 IV 1373 – CDS. T. 6, nr 52.

6. Merbota z Droniowic; przedtem starosta ruski, przemyski – J. Sperka: *Urzędnicy...*, nr 3, 23.

6 VI 1378 (*castellanus Vielunensis*) – MK 74, k. 463.

Później starosta wieluński (nr 2).

7. Hanko z Uszyc²⁹ (k/Gorzowa Śląskiego)

27 I 1382 (*castellanus Vielunensis*) – MK 17, k. 124v. = MK 64, k. 118v;

21 VI 1384 (*castellanus Vielunensis*) – KDmWiel, nr 5.

WIELUŃ – burgrabia

8. Abel Biel z Błeszna (h. Ostoja)³⁰

20 I 1377 (*burggravius Vielunensis*) – AGAD, dok. perg. 3385.

Później starosta inowrocławski (21 X 1382) – DKMaz, s. 337, starosta krzepicki (nr 18).

9. Hanko z Uszyc (k/Gorzowa Śląskiego)

20 VII 1386 (*burggravius Vielunensis*) – KDW. T. 3, nr 1852 = KDP. T. 1, nr 139;

31 XII 1387 (*burggravius Vielunensis*) – KDmWiel, nr 6.

10. Stańczyk z Rudy (h. Świnka)³¹

wrzesień–październik 1391 – DH, ks. X, s. 215.

obronny..., s. 135–136; R. Sękowski: *Udział rycerstwa...*, s. 124 (z błędami); J. Sperka: *Władysław Jagiełło i Jadwiga oraz ich zaplecze polityczne wobec Władysława Opolczyka i jego zwolenników* [w druku].

²⁹ W spisach urzędników wieluńskich podano, iż Hanko z Uszyc pełnił urząd starosty w latach 1382–1386 – UrzŁęcz, s. 155. Informacja jest jednak błędna, gdyż źródła, na które powołują się autorzy, odnotowują Hanko z tytułem kasztelana, a następnie burgrabiego wieluńskiego.

³⁰ W spisach urzędników wieluńskich podano, iż Biel z Błeszna pełnił urząd tamtejszego starosty 20 stycznia 1377 r. – UrzŁęcz, s. 155. Informacja jest jednak błędna, gdyż źródło, na które powołują się autorzy, odnotowuje Biela z urzędem burgrabiego wieluńskiego. Na temat rodziny Bielów z Błeszna (obecnie w granicach Częstochowy) zob. J. Laberschek: *Bielowie herbu Ostoja i ich zamek w Błesznie...*, s. 291–305.

³¹ Jan Długosz, opisując obronę Wielunia przed wojskami Władysława Jagiełły, podał, że dowodził nią Stańczyk z Rudy, *capitaneus Wyelunensis* – DH, ks. X, s. 215; J. Sperka: *Wojny Władysława Jagiełły z księciem opolskim Władysławem...*, s. 40 (tam datowanie wyprawy polskiej na terytoria Władysława Opolczyka w ziemi wieluńskiej na przełom września i października 1391 r.). W związku jednak z tym, że wiosną 1391 r. na dokumentach książęcych jako starosta wieluński był odnotowany Jan Schoff, długoletni współpracownik księcia, wydaje się bardziej prawdopodobne, że Stańczyk był w tym czasie jedynie burgrabią wieluńskim. Brak źródeł powoduje, że nie można całkowicie odrzucić informacji

WIELUŃ – sędzia

11. Bernard Wierusz Lutoldowicz z Wieruszowa (k/ Bolesławca), Kopanicy³²
28 VI 1380 – Hube, s. 68, nr 9; UrzŁęcz, s. 152;
12 VI 1406 – UrzŁęcz, s. 152.

Z tytułem sędziego wieluńskiego w okresie rządów Władysława Opolczyka występuje ponadto: 27 I 1382 (tutaj jako *iudex velunensis et opoliensis generalis*) – MK 17, k. 124v = MK 64, k. 118; 16 XI 1389 – WielPod 7, k. 49–49v.

Jednocześnie burgrabia ostrzeszowski (nr 26).

WIELUŃ – podsędek

12. Henslin z Gaszyna³³ (k/Wielunia)
28 VI 1380 – Hube, s. 68, nr 9;
18 X 1389 – WielPod 7, k. 49–49v.; UrzŁęcz, s. 151.
Bez urzędu występował 27 I 1382 – MK 74, k. 124v.

WIELUŃ – podkomorzy

13. Stanimir z Groszowic (k/Opola); przedtem burgrabia brzeźnicki (nr 17)
10 II 1385 – ZDM, Cz. 4, nr 1070.
Później starosta prudnicki (Neustadt): 27 II 1388–4 XI 1390 – CDS. T. 33, s. 32, nr 10; CDS. T. 6, nr 77. Ponownie podkomorzy wieluński 14 VI 1397 – ZDM. Cz. 1, nr 219.
Wzmiankowany bez urzędu: 17 II 1386 – CDS. T. 6, nr 71; 20 I 1388 – ZDPaul, T. 1, nr 28; 17 V 1388 – CDS. T. 33, s. 142, nr 7; 20 VII 1390 – L. Wojciechowski: *Najstarsze...*, Aneksy, nr 5, s. 203–204.

BOLESŁAWIEC – burgrabia

14. Andrzej (Andraszko) Schony z Bobolic (i Barlabos; Węgry), h. Amadej³⁴
6 V 1381 r – W. Patykiewicz: *Materiały...*, s. 279, nr 3;
9 VIII 1381 – MK 71, k. 127 v.

naszego kronikarza, gdyż mogło przecież dojść do zmiany na urzędzie starosty wieluńskiego i Jana Schoffa zastąpił Stańczyk z Rudy. Na temat Stańczyka z Rudy zob. szerzej B. Możejko: *Przynależność rodowa Stańczyka z Rudy, Słupska i Gródka*. „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego” [Warszawa] 1996, T. 2 (13), s. 183–187; zob. także R. Rosin: *Słownik...*, s. 145; SHGKr. Cz. 2. Z. 1, s. 85–86.

³² Na temat rodziny Wieruszów zob. L. Wojciechowski: *Ród Wieruszów do początku XV wieku*. W: *Ludzie i herby w dawnej Polsce*. Red. P. Dymmel. Lublin 1995, s. 35–53.

³³ Na temat dziedziców z Gaszyna zob. R. Rosin: *Słownik...*, s. 80.

³⁴ W okresie rządów Władysława Opolczyka na Rusi (1372–1378) bardzo bliskim współpracownikiem księcia był Andrzej (Andraszko). Był kolejno: burgrabią żydaczowskim (1374), kasztelanem halickim (1376), starostą halickim (1377) i wreszcie starostą generalnym Rusi (1378) – J. Sperka: *Urzędnicy...*, nr 6, 15, 17, 19. Wspomniany Andrzej na znanych nam dokumentach występował jednak bez określenia miejscowości, z której się pisał. W 1379 r. u boku księcia pojawił się natomiast Węgier, Andrzej Schony z Barlabos, h. Amadej, który wtedy otrzymał od niego klucz bobolicki – ZDM. T. 4, nr 1054. Władysław Jagiełło potwierdził mu to nadanie i przeniósł dobra na prawo niemieckie w 1394 r. – ZDM. T. 6, nr 1604. Wy-

15. Jan Schoff; wcześniej ochmistrz dworu Władysława Opolczyka (8 V 1378) – MRPS. T. 5. Cz. 2, nr 4646
9 VIII 1382 – ZDPaul, T. 1, nr 13, 14.
Później marszałek Władysława Opolczyka – (19 I 1385 – 14 III 1391)
– Veldtrup, s. 439, 445; starosta wieluński (nr 4).

BOLESŁAWIEC – starosta

16. Hanusz *Mezebur* (hauptman)
21 V 1394 – K. Neitmann: *Die Pfandverträge des Deutschen Ordens in Preussen*. „Zeitschrift für Ostforschung” 1992, T. 41, s. 52, (nr 2j).

BRZEŹNICA – burgrabia

17. Stanimir z Groszowic (k/ Opola)
9 VIII 1382 – ZDPaul, T. 1, nr 13, 14.
Później podkomorzy wieluński (nr 13).

KRZEPICE – starosta

18. Jan (Jasiek) Radło z Łaszowa
14 XII 1372 – ZDM. Cz. 1, nr 139.
Później kasztelan wieluński (nr 5).
19. Abel Biel z Bleszna; przedtem burgrabia wieluński (nr 8); starosta inowrocławski (21 X 1382–16 III 1383) – DKMaz, s. 337; S. Jóźwiak, W. Rozynkowski: *Dokument układu w sprawie przynależności dieśięcin ze wsi Markowo na Kujawach z 16 marca 1383 roku*. „Ziemia Kujawska” 2003, T. 16, s. 189–191
25 I 1390 – KDP. T. 2, nr 536.
29 V 1390 – K. Chodyniecki: *Księżę litewski na Kujawach w w. XIV*. Poznań 1933, s. 9–10 (nadbitka z : „Prace Komisji Historycznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.” T. 7. Poznań 1933, s. 605–606).
Wzmiankowany bez urzędu 15 VII 1386 – AGZ, T. 2, nr 14.

KRZEPICE – burgrabia

20. Mikołaj z Marszowic (k/Oławy)³⁵
22 VI 1382 – ZDPaul, T. I, nr 12.

daje się bardzo prawdopodobne, że Andrzej (Andraszko) urzędnik z czasów rządów ruskich Władysława Opolczyka jest tożsamy z Andrzejem Schonym, a następnie z Andrzejem (Andraszkiem) z Bobolic, burgrabią bolesławieckim. Gdyby przyjąć taką tezę, wtedy stałaby się zrozumiała długoletnia kariera na urzędach ruskich nieznanego nam (z pozoru) Andrzeja. Oczywiście byłaby nagroda w postaci klucza bobolickiego, którą otrzymał po odejściu z Rusi od księcia. Zrozumiałe także byłoby objęcie przez Andrzeja burgrabstwa bolesławieckiego (1381), a następnie sprawowanie urzędu starosty ruskiego z ramienia węgierskiego (był przecież Węgrem) w 1386, a następnie z woli Władysława Jagiełły (1387) i nagroda w postaci potwierdzenia własności w 1394 r.

³⁵ Mikołaj był przedstawicielem rodziny Gallów, osiadłej na Śląsku, a wywodzącej się z Saksonii – T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 223–224. Jego krewny Franczek z Marszowic był z ramienia Władysława Opolczyka kasztelanem lubaczowskim (1377–1378) – *Urzędni-*

21. Dzierżek z Przystajni (dawniej Przestań, k/Krzepic)

14 VIII 1386 – CDS. T. 33, s. 104, nr 3.

Bez urzędu wzmiankowany 10 II 1385 – ZDM. Cz. 4, nr 1070.

OLSZTYN – starosta³⁶**22. Jerzy ze Zwozu (k/Lublińca, dawniej Zwoss) i Pawonkowa (k/Lublińca); przedtem starosta generalny Władysława Opolczyka – 19 I 1385 – ZDPaul. T. 1, nr 18**

10 II 1385 – ZDM. Cz. 4, nr 1070;

30 X 1388 – ZDPaul. T. 1, nr 29.

Wzmiankowany ponadto jako starosta olsztyński: 17 II 1386 – CDS. T. 6, nr 71; 15 VI 1386 – KDW. T. 3, nr 1851; 20 VII 1386 – KDW. T. 3, nr 1852 = KDP. T. 1, nr 139; 21 VII 1386 – Lites, T. 2, s. 267–268; 14 VIII 1386 – CDS. T. 33, s. 104, nr 3; 31 XII 1387 – KDM Wiel, nr 6; 27 II 1388 – CDS. T. 33, s. 32, nr 10.

Bez urzędu występował: 16 V 1391 – CDPPruss. T. 4, nr 105 = JH. T. 2, nr 1232/33.

23. Konrad Smył (Śmył, Smeyl) z Chrościny (k/Opola)29 V 1390 – K. Chodyniecki: *Książę litewski na Kujawach...*, s. 9.

Bez urzędu występował 26 X 1393 – LBS. T. 2, s. 318 = CDS. T. 6, s. 19.

24. Borschnitz³⁷

wrzesień–październik 1391 – DH, ks. 10, s. 214; J. Sperka: *Wojny Władysława Jagiełły...*, s. 40.

OLSZTYN – rzadca (procurator)**25. Stefan**

30 X 1388 – ZDPaul. T. 1, nr 29.

OLSZTYN – podsędek³⁸**26. Tasso z Małus (k/Częstochowy)**

cy województwa bełskiego i ziemi chełmskiej XIV–XVIII wieku. Spisy. Oprac. H. Gmirek, R. Szczygieł. Kórnik 1992, s. 8. Natomiast Mikołaj, syn Mrocza z Marszowic, był kapelanem Opolczyka – R. Sękowski: *Udział rycerstwa...*, s. 120–121.

³⁶ Starostwie olsztyńscy byli niekiedy tytułowani w źródłach polskich także starostami częstochowskimi (14 i 31 sierpnia 1388) – SPPP. T. 8, nr 4835, uwaga 110/3.

³⁷ Nie wiadomo, kto z Borschnitzów mógł być w 1391 r. starostą olsztyńskim i bronić zamku przed wojskami Władysława Jagiełły. Może był nim Jan Borschnitz, który w 1390 r. kupił w księstwie opolskim Jamkę koło Niemodlina, a w 1396 r. został odnotowany jako sędzia niemodliński – CDS. T. 6, nr 75, 81; T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 208. Pod uwagę należy brać także Ottona *de Borsnicz*, świadkującego na dokumencie Władysława Opolczyka z 9 sierpnia 1381 r. – MK 71, k. 127v.

³⁸ W źródłach wspomniani są także – bez podania bliższych danych osobowych – sędziowie (2 lipca 1384) i podsędkowie częstochowscy (14 sierpnia 1388) – SPPP. T. 8, nr 2556, 4836. Historycy utożsamiają ich jednak z podsędkami olsztyńskimi, których zamiennie tytułowano niekiedy właśnie częstochowskimi – J. Laberschek: *Zasięg i charakterystyka rządów Władysława Opolczyka...*, s. 16; SHGKr. Cz. I, s. 466–467.

6 X 1381 – ZDM. Cz. 4, nr 1061;

13 XII 1382 – ZDM. Cz. 4, nr 1064 = Tamże. Cz. 1, nr 171.

OSTRZESZÓW – burgrabia

27. Bernard Wierusz Lutoldowic z Wieruszowa, Kopanicy; jednocześnie sędziezia wieluński (nr 11)³⁹

20 VII 1386 (*burggravius*) – KDW. T. 3, nr 1852 = KDP. T. 1, nr 139.

³⁹ W spisach urzędników wieluńskich podany błędnie jako starosta ostrzeszowski – UrzŁęcz, s. 153.